

สายน้ำใสที่ไหลรินไม่ขาดสาย ดินสีดำบ่งบอกความสมบูรณ์ และผืนป่าเขียวที่กว้างไกลสุดสายตา คือ แหล่งทำมาหากินและที่ผลิตอาหารที่สำคัญของชุมชน แต่ ณ วันนี้จำนวนคนที่เพิ่มขึ้น การพัฒนาอย่างขาดหลักการรองรับที่ดีพอ และการขาดจิตสำนึกของการรักษาพื้นที่ที่ทำกิน ทำให้หลายชุมชนเริ่มตระหนักและหันมาร่วมกันกระตุ้นความสามัคคีของคนในชุมชน เพื่อให้ทุกคนตื่นขึ้นมาทวงทุนชีวิตที่กำลังจะสูญหายไปกลับคืนมาอีกครั้ง ดังนั้นคนหลายฝ่ายและหลายเสียงต่างเข้ามาช่วยกันสัมมนาวิพากษ์ในประเด็น **“ขอทุนชีวิตคืนคืนมาร่วมแก้ปัญหาดิน น้ำ ป่า ชุมชน ด้วยคน”** เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม 2547 ณ ห้องประชุมใหญ่ บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) โดยมีชุมชนทั่วประเทศเข้าร่วมฟังและถกประเด็นดังกล่าวอย่างอุ้นหนาผาดังตลอดงานสัมมนา

ทุนชีวิตของชุมชน คือ การจัดการกับทรัพยากรในพื้นที่ หรือการจัดการกับโลกแห่งชีวิต ด้วยการสร้างความเชื่อมโยงให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนและทรัพยากร และก่อนที่ชุมชนจะเข้าไปจัดการกับทุนชีวิตได้นั้น ชุมชนควรรู้สิทธิพื้นฐานของชุมชน ซึ่งเป็นสิทธิอย่างชอบธรรมในการเข้าไปจัดการป่า ดิน น้ำ ที่สามารถจัดการได้ตามหลักประชาธิปไตย ก่อน ซึ่งสิทธิดังกล่าวก็เป็นส่วนหนึ่งของ พ.ร.บ. ป่าชุมชนที่กำลังอยู่ในสภา ณ ขณะนี้

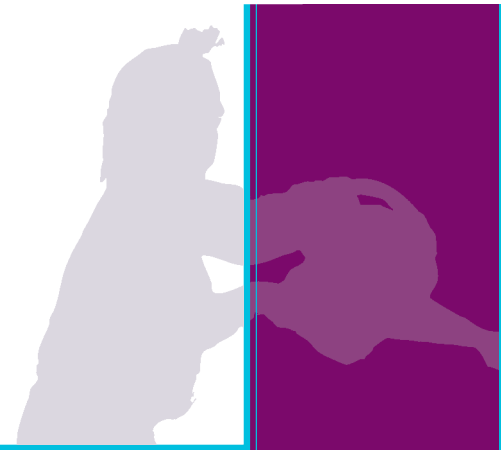
ทุนชีวิตของชุมชนประกอบไปด้วย 3 ส่วนสำคัญที่เกี่ยวเนื่องกัน คือ ทุนมนุษย์ ที่ถือเป็นทุนสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชน, ทุนสถาบัน หรือองค์กร คือ เครือข่ายชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีบทบาทสำคัญในการดูแลทรัพยากรท้องถิ่น และทุนทางปัญญา ความรู้ เป็นทุนที่สังคมไทยต้องการมากในเวลานี้ และหากทุกคนรู้สิทธิทั้ง 3 ทุนแล้ว ก็สามารถทวงสิทธิอันชอบธรรมกลับมาและนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างยาวนานและยั่งยืนได้

ทำไมชุมชนต้องทวงทุนชีวิตคืนมา? นี่คือการถามที่หลายชุมชนได้เตรียมคำตอบมาบอกกล่าวกันในงานสัมมนาครั้งนี้ด้วย

Unendingly flowing clear stream, black fertile soil and vast green forests – this is an important area for food production of communities. However, today, with the rising number of people, insufficiently good principled development and the lack of conscience in preserving livelihood area, many communities have realized and cooperated in stimulated the unity of community residents so that all wake up to demand for their losing lives. Several parties and various voices joined the seminar on **“Return My Life Capital, Join Hands in Solving Soil, Water, Forest and Community Problems”** on December 22, 2004 at the Conference Room of PTT Public Company Limited. The seminar was warmly participated by communities throughout Thailand, and the topic was extensively discussed.

The life capital of communities is the management of resources in the area or the management of the world of life by creating connection with communities and resources. Before the communities can manage the life capital, communities should know their basic right, which is a justified one in managing forest, soil and water that can be managed according to the democracy principles. Such a right is a part of Community Forest Act, which is in the Parliament now.

The life capital of communities is composed of 3 major favorable parts: human capital, which is a significant capital in driving communities, institution or organization capital, which is the network of communities and local administration bodies with important roles in taking care of local resources, and intellect and knowledge capital, which is what Thai society needs



very much now. If everyone knows the right of these 3 capitals, he can demand for the justified rights and make use of them in the long run and in a sustainable manner.

Why do communities need to demand their life capital back? This is the question many communities prepared their answers to tell others in this seminar.

The first one is the Green Global Award Receiver of Individual Category in 2004, who inspires the community and creates it into a famous tourist attraction of the province, **Subdistrict Chief Somchai Lao-sakun, a community leader of Baan Tha Phru in Krabi Province.** He talked about problems in the area which had occurred because the community did not take care of resources. They were also due to poverty, the lack of good fishing equipment, illegal fishing, destroying marine animals and young coral, and issuing mangrove forest concessionaires and turning them into charcoal. To solve the problems needs both law and weapon in arresting. Later he tried to let the community take care of resources by using systematic tree cutting i.e. cut only in dense forest. After fighting with violence, Mr. Somchai could take the community to development. *“Natural resources are the capital that can be rehabilitated, developed and extended for the benefits of the community. They can be turned into ecological tourist attraction, creating revenue for local people.”* Mr. Somchai added that creating life capital back to the community can make the community love their homeland even more because the restoration and utilization benefit everyone, especially in economy and living. *“Resources in Krabi are significant. 80% of Krabi’s revenue is from tourism and the remaining 20% from fishery. Therefore, resources, soil, water and forest are important to Krabi, Phang Nga and Phuket provinces.”* When resources in the area can be allocated to create revenue and benefits to communities, they will be more unified in mutually taking care of and protecting their homeland move. *“Resources depend on how communities use them, whether it be preserving or destroying because these two are inseparable. Worthwhile and preservative use will make our resources last in sustenance.”*

โดยคนแรกคือเจ้าของรางวัลลูกโลกสีเขียว ประเภทส่วนบุคคล ประจำปี 2547 ผู้ปลูกจิตสำนึกชุมชน สร้างชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว ดั่งของจังหวัด **กำนันสมชาย เหล่าสกุล ผู้นำชุมชนบ้านท่าพรุ จังหวัดกระบี่** ซึ่งได้มาบอกเล่าถึงปัญหาในพื้นที่ที่เกิดขึ้นในช่วงก่อนหน้านี้ว่าเป็นผลจากชุมชนไม่ดูแลทรัพยากร ความยากจน, การไม่มีเครื่องมือที่ดีพอในการทำประมง ทำประมงผิดกฎหมายทำลายสัตว์น้ำและปะการังวัยอ่อนจำนวนมาก และการออกสัมปทานป่าไม้ขายเลนมาทำเป็นถ่าน การแก้ไขปัญหาของชุมชนจึงต้องใช้ทั้งกฎหมายและอาวุธในการจับกุม ต่อมาได้พยายามให้ชุมชนเข้ามาดูแลทรัพยากร ตัดไม้อย่างเป็นระบบคือตัดเฉพาะในป่าแน่นๆ เท่านั้น โดยหลังจากการต่อสู้ด้วยความรุนแรงแล้ว กำนันสมชายนำพาชุมชนมาสู่การพัฒนา *“ทรัพยากรเป็นทุนที่นำมาฟื้นฟู พัฒนา ต่อยอดขยายกิจการ สร้างประโยชน์แก่ชุมชนได้ ทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สร้างรายได้แก่คนในชุมชนได้เป็นอย่างดี”* นอกจากนี้กำนันสมชายยังกล่าวเสริมอีกว่าการสร้างทุนชีวิตให้กลับคืนสู่ชุมชนอีกครั้ง ยิ่งทำให้ชุมชนรักผืนแผ่นดินเกิดตนเองมากขึ้น เนื่องด้วยการฟื้นฟูและนำมาใช้ประโยชน์ให้เกิดแก่ทุกคน โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจความเป็นอยู่ *“ทรัพยากรที่กระบี่เป็นเรื่องใหญ่ รายได้จังหวัดกระบี่ร้อยละ 80 มาจากการท่องเที่ยว อีกร้อยละ 20 มาจากการประมง ดังนั้นเรื่องทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ จึงมีความสำคัญต่อพื้นที่จังหวัดกระบี่ พังงา และภูเก็ต”* เมื่อทรัพยากรในพื้นที่สามารถนำมาจัดสรรสร้างรายได้ก่อประโยชน์แก่ชุมชน ก็ยิ่งทำให้ชุมชนสามัคคีร่วมกันดูแล ปกป้องแผ่นดินบ้านเกิดมากยิ่งขึ้น *“ทรัพยากรนั้น มันขึ้นอยู่กับการใช้ชุมชนนำมาใช้ว่าใช้อย่างอนุรักษ์หรือทำลาย เพราะทั้งสองตัวนี้แยกไม่ออก การใช้อย่างรู้คุณค่าแบบอนุรักษ์ จะทำให้ทรัพยากรของเราใช้ได้อย่างยั่งยืน”*

นายสมบูรณ์ คำวัน ผู้ประสานงานเครือข่ายลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ คือผู้ร่วมเสวนาคนที่สองที่มาบอกเล่าให้ฟังว่า ทุนชีวิตของชุมชนหายไปกับคำว่าพัฒนาของภาครัฐ *“ขอทุนชีวิตคืนมา เพราะ*

Mr. Somboon Khamwon, coordinator of Lum Nam Ping Network, Chiang Mai Province is the second to narrate his experience. He said that life capital of the community has been lost with the word development of the public sector. *“Return our life capital because we’ve been bullied by the public sector that has tried to throw money and development into the community, changing local people’s way of life. For example, the Village Fund is problematic right now. Villagers can take it but their thinking cannot go along with it. They don’t know how to add value to the 1-million-baht village fund. When people get 10,000 baht, they’ve been tempted to buy a mobile phone instead of doing business because their idea can’t keep up with this.”* Stimulating and creating conscience for people in the community and in the nearby areas can get them involved with taking care of and preserving Ping River. This important river is a means to solve problems and create life capital back to the community of the Network, through the cooperative measures of managing forest, preserving fish species and linking it with their way of life. In addition, Mr. Somboon also called for the public sector to listen to the ideas of villagers and communities more and asked communities to express their opinion in every project that is involved with the locality. Mr. Somboon insisted that communities can live with forest because when forest is the principal life capital, communities will help looking after this living source at their best.

From the problem of forest and watershed area in the north, the south also faces with the same problem of forest and community. From the wealth of watershed and forest at Banthad mountain range, they have turned

เราถูกรังแกโดยภาครัฐ ที่พยายามโยนเงิน การพัฒนาเข้ามาในชุมชน ทำให้วิถีชีวิตชาวบ้านเปลี่ยนไป เช่น กองทุนหมู่บ้านเป็นปัญหาอยู่ในขณะนี้ คือ ชาวบ้านรับได้ แต่วิถีคิด คิดไม่ทัน ไม่รู้จะสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาทอย่างไร เมื่อชาวบ้านได้เงินมา 1 หมื่นบาท ก็กลายเป็นสิ่งล่อใจก็เอาเงินไปซื้อโทรศัพท์มือถือแทนที่จะเอาไปทำธุรกิจ เพราะคิดไม่ทัน” การกระตุ้นเตือนและสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนและคนในพื้นที่รอบข้างให้เข้ามามีส่วนร่วมดูแล รักษา สายน้ำปิง แหล่งน้ำสำคัญคือหนทางแก้ปัญหาและสร้างทุนชีวิตให้กลับคืนสู่ชุมชนอีกครั้งของเครือข่ายลุ่มน้ำปิง ด้วยมาตรการร่วมกันดูแลจัดการป่า, อนุรักษ์พันธุ์ปลา และเชื่อมโยงกับวิถีชีวิต นอกจากนี้ นายสมบูรณ์ยังได้เรียกร้องต่อภาครัฐให้ยอมรับฟังความคิดของชาวบ้าน และชุมชนให้มากยิ่งขึ้น และขอให้ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในทุกโครงการที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น เพราะนายสมบูรณ์ยืนยันว่า ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกับป่าได้ เพราะเมื่อป่าคือทุนชีวิตหลัก ชุมชนก็จะช่วยกันดูแลรักษาทำมาหากินแหล่งนี้เป็นอย่างดี

จากปัญหาป่าและแหล่งต้นน้ำทางภาคเหนือ ลงมาทางใต้ก็ประสบปัญหาป่ากับชุมชนเช่นเดียวกัน จากความสมบูรณ์ของต้นน้ำและผืนป่าที่อุดมสมบูรณ์ ณ เทือกเขาบรรทัด ต้องกลับกลายเป็นลำธารสายเล็กๆ และภาครัฐให้สัมปทานป่ากับเอกชนเข้ามาจับจอง ป่าใหญ่กลายเป็นป่าแล้งไม้ ความเขียวขจีและแหล่งผลิตสมุนไพรและอาหารแทบไม่เหลือเค้าเดิม ผู้หญิงตัวเล็กๆ คนหนึ่งไม่อาจทนมองเห็นความล่มสลายของทรัพยากรท้องถิ่นต่อไปได้ **นางสร้อย บำรุงชาติ ประธานองค์กรพิทักษ์ป่าโซนร้อนเทือกเขาบรรทัด จังหวัดนครศรีธรรมราช** เธอออกมาต่อสู้เพื่อบ้าน เพื่อท้องถิ่นและลูกหลานของเธอ เธอใช้กลยุทธ์การต่อสู้ด้วยการสืบสานเจตนารมณ์ให้กับคนรุ่นหลังมาร่วมดูแลรักษาป่าท้องถิ่นร่วมกับคนวัยอย่างเธอ และคนเฒ่าคนแก่ในชุมชน จนเกิดเป็นค่าย 3 วัย สร้างการเรียนรู้ของชุมชนด้วยชุมชนร่วมกัน โดยกฎการอยู่ร่วมกับป่าของชุมชนที่จะต้องทำคือ ไม่ตัดไม้ทำลายป่า ไม่ล่าสัตว์ ไม่จับสัตว์



into a small stream. The public sector granted forest concessionaires to the private business. Large forest has become tree-less one. Greenery and food and herbal sources have become unrecognized. A small woman, **Mrs. Soi Bamrungchat, President of Banthad Mountain Range Tropical Forest Protection Organization of Nakhon Si Thammarat Province**, cannot stand seeing the collapse of local resources anymore. She has fought for her home, locality and descendants. She has fought for her home, locality and descendants, by using the strategy of continuing the intention for later generations to help protecting local forest with people of her age and the elderly in the community, resulting in 3-generation camp. This can create the learning of community by community through the rule of living with community forest i.e. no tree felling, no animal poaching, no marine animal catching during spawning season, no fish electro-shock. In addition, the wood used must be useless one. The camp will be organized twice a month in 3 provinces i.e. Nakhon Si Thammarat, Trang and Phatthalung. More importantly, the learning about community forest transferred from adults to children and from children to teachers has been integrated in the local curriculum of 4 schools in the areas as the pilot project.

Though sometimes, Mrs. Soi has been badly regarded as fighting for her own benefits, she never gives up or is discouraged. She still keeps on fighting. *“If I want to do it for money, I won’t. I can live comfortably with rubber cutting. I’ve done this because creating conscience is demanding for permanent life capital. We use conscience to tell them that if a lot of trees are cut, what will happen to us, to community, watershed and nearby areas.”* With determination of a southern girl who is prepared to fight to the last breath to keep forest for later generations, **“I will fight till the end of my life and instill this in my descendants until this life capital has become a foundation for our children.”**

If a water lizard is the index of maximum wealth of the sea, Baan Bang Hia in the former times, with the new name of Khlong Dan Community, should very well tell how rich the food source, closest to Bangkok, in the past. Nevertheless, today, such a Southeast-Asia-large-scale project as the waste water treatment project is

น้ำในฤดูวางไข่ ไม่ชอร์ตปลา หากจะใช้ไม้ต้องเป็นไม้ดู่ด้วน (ภาษาทางใต้หมายถึงไม้ที่หมดประโยชน์แล้ว) โดยค่ายนี้จะมีการจัด 2 เดือนต่อครั้งใน 3 จังหวัด คือ นครศรีธรรมราช ตรัง และพัทลุง นอกจากนี้เมื่อการเรียนรู้เรื่องป่าชุมชนจากผู้ใหญ่สู่เด็ก และจากเด็กสู่ครูจนถูกนำเข้าไปเป็นหลักสูตรท้องถิ่นของ 4 โรงเรียนในพื้นที่เป็นการนำร่องแล้วถึงแม้บางครั้ง นางสร้อยจะถูกมองในแง่ไม่ดีว่าต่อสู้เพื่อหวังผลประโยชน์ส่วนตัว แต่เธอไม่เคยยอมแพ้หรือท้อถอย เธอยังสู้ต่อไป *“ถ้าฉันคิดจะทำเพื่อเงิน ฉันไม่ทำหรอก ฉันอยู่บ้านกริดยางก็พอใช้ แต่ทำไมฉันทำอย่างนี้ เพราะการสร้างจิตสำนึกของคนเหล่านี้เป็นการขอทุนชีวิตอย่างถาวร เราใช้จิตสำนึกมาบอกเขาว่า ถ้าเกิดล้มไม้มากๆ จะเกิดเหตุการณ์อะไรขึ้นกับพวกเรา ทั้งชุมชน ต้นน้ำ พื้นที่รอบข้างของเราด้วย”* ด้วยใจที่มุ่งมั่นและเด็ดเดี่ยวของสาวใต้อย่างเธอที่พร้อมจะสู้จนสิ้นลมเพื่อให้ป่ายังคงเป็นป่าต่อไปจนถึงลูกหลาน **“ฉันจะสู้จนสิ้นลมหายใจ และปลูกฝังให้กับลูกหลานต่อไป จนกว่าทุนชีวิตอันนี้มันได้มาเป็นรากฐานของลูกหลานเราต่อไป”**

ถ้าหากตัวเหี้ยคือดัชนีชี้วัดความอุดมสมบูรณ์สูงสุดของทะเลบ้านบางเหี้ยในสมัยก่อน และชื่อใหม่คือชุมชนคลองด่าน คงบอกเล่าถึงความสมบูรณ์ของแหล่งอาหารที่ใกล้กรุงเทพฯ ในอดีตได้ดี แต่ ณ วันนี้โครงการใหญ่ระดับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างโครงการบ่อบำบัดน้ำเสีย กำลังจะทำให้คลองด่านเปลี่ยนไป *“ทำไมเราออกมาคัดค้านโครงการ เพราะรัฐเข้ามาทำลายทุนของเรา โครงการขนาดใหญ่ของรัฐไปทำลายทุนชีวิตของเรา”* นี่คือนั่งเสียงสะท้อนจากคลองด่านของนางดาววัลย์ จันทร์หัสดี ผู้นำชุมชนคลองด่าน จังหวัดสมุทรปราการที่ยังตอกย้ำขอทุนชีวิตของชุมชนให้กลับมาเหมือนเดิม *“หากเราไม่เรียกร้อง ทุนชีวิตของเราจะเหลืออะไร ที่ไม่ใช่ตัวเงิน เงินไม่ได้ซื้อชีวิต ทุน เงินไม่สามารถซื้อวิถีชีวิต ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมของเรา และกลิ่นกากตะกอนออกไปได้หมด สิ่งแวดล้อมคือสิ่งที่มีค่าที่สุด นั่นคือชีวิตคือทุนทางสังคม ทุนชีวิตของเรา”* การต่อสู้ต่อต้านโครงการบ่อบำบัด

น้ำเสียคลองด้านของชุมชนคือ การค้นหาข้อเท็จจริงและชี้ให้เห็นว่าการก่อสร้างมีค่าใช้จ่ายมหาศาล และเกิดการคอร์รัปชันเพื่อนำมาแสดงต่อสาธารณชน จนความจริงปรากฏ “เราต้องมองว่า เรามีสิทธิ์ใหม่ในการรักษาทุนชีวิตของเรา รัฐธรรมนูญให้สิทธิ์เรา บางคนอำนาจมีพลัง แต่ดิฉันคิดว่า พลังคืออำนาจ พลังมาจากพลังใจ พลังจิตเรานี้คือบ้านเกิด บ้านที่เราเกิด ที่ที่เรากิน ที่ที่เราได้เรียนรู้ และพลังของทุกคนรวมกันคือพลังของชุมชน เมื่อทุกคน ทุกจิตใจหล่อหลอมรวมกัน นั่นคืออำนาจ เมื่อเป็นอำนาจแล้ว ไม่ว่าโครงการใดลงไปในชุมชน เรามีสิทธิ์บอกได้ว่า เราจะเอาหรือไม่เอา”

ในขณะที่ พ.ร.บ. ป่าชุมชนยังคงนอนอยู่ในสภาผู้แทนราษฎร แต่ชุมชนก็ยังคงดำเนินกระบวนการป่าชุมชนต่อไป ด้วยจุดยืนที่ชัดเจนคือ “การนำรัฐ” ซึ่งคือสัจตยานร่วมกันของคนรักป่าที่มาพร้อมเพรียงกันในการล้มมนาคครั้งนี้ ด้วยการแสดงบทบาทใหม่ คือการร่วมกันรักษาผืนป่าที่มีอยู่อย่างเหนียวแน่น, ขยายพื้นที่ป่าชุมชนต่อไป, เชื่อมโยงถักทอจากพื้นที่หนึ่งไปสู่อีกพื้นที่หนึ่งเพื่อสร้างเป็นแนวกันชน ปกป้องคุ้มครองป่า และช่วงชิงอัตลักษณ์ของกระบวนการป่าชุมชน ด้วยตระหนักถึงการเป็นคนชายขอบของประเทศ ซึ่งเป็นกระแสรอง เป็นชนส่วนน้อยของสังคมใหญ่ เพื่อให้ทุกคนได้เห็นคุณค่าและตัวตนของคนชายขอบทั้งกระบวนการ

เมื่อทุนชีวิตคือ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การดูแลรักษาและเก็บเกี่ยวนำมาใช้ประโยชน์คือหน้าที่ของคนทุกคนในชุมชนที่ต้องร่วมมือกัน เพื่อให้ทุนชีวิตนี้ยั่งยืนต่อไป

changing Khlong Dan. “Why are we opposed to the project? This is because the public sector has destroyed our capital. The state’s mega project has destroyed our life capital.” This is a reflection from Khlong Dan of **Mrs. Dawan Chantharahasadee, Khlong Dan Community leader in Samut Prakan Province** that still reiterates the demand for life capital of the community. “If we don’t demand for life capital, what will we left, which is not money. Money doesn’t mean capital. Money can’t buy the way of life, nature and environment. It can’t take away all smells and trashy sediments. Environment is the most precious. That is life. That is our social capital. It’s our life capital.” The fight and the opposition to Khlong Dan Waste Water Treatment Project of the community is the fact finding and indicates to the public that there is a huge construction cost and corruption. “We must see whether we have a new right in preserving our life capital. The Constitution has granted us that right. Some have power but I think that power is authority. Power is from the heart and our mind. This is our homeland, the home where we were born, where we eat, where we learn. And all our power united is the power of community. When everyone and every heart are merged, that is the power. As such, whatever project enters the community, we have the right to say whether we want it.”

As the Community Forest Act is still lying in the House of Representatives, the community still has to go on with community forest process with a distinct standpoint i.e. “leading the state”. This is the mutual ratification of forest loving people who together attended this seminar by demonstrating a new role in mutually and strongly preserving the forest, expanding community forest area, linking from one area to the other to create a buffer zone, protecting forest, and capturing the unity of forest community movement. This has been done with the awareness of the country’s border people, which is an inferior trend, the minority of society to allow all to see the value and identity of their whole movement.

When life capital is natural resources and environment, the preservation and gathering of benefits is the duties of everyone in the community to cooperate so that this life capital is sustainable.